

PREDSEDNIČKI IZBORI 2017.

PRELIMINARNI
IZVEŠTAJ
O MONITORINGU

IZBORNOG DANA

2. APRIL 2017.

CRS TA

GRADANI
NA STRAŽI

The logo for 'GRADANI NA STRAŽI' features the text 'GRADANI NA STRAŽI' in a stylized font, with a magnifying glass icon to the right.

SADRŽAJ

PRELIMINARNI NALAZI	2
POLITIČKI KONTEKST	3
IZBORNO ZAKONODAVSTVO I ADMINISTRACIJA	6
GLASANJE NA KOSOVU I METOHIJI	9
CRTA POSMATRAČKA MISIJA „GRAĐANI NA STRAŽI“ KAKO PRATIMO IZBORNI PROCES	10
PERIOD PRE IZBORNOG DANA	10
IZBORNI DAN – 2. april 2017. godine	10
PERIOD POSLE IZBORNOG DANA	10
OSNOVNI NALAZI DUGOROČNOG POSMATRANJA	11
ANALIZA PROSECA TOKOM IZBORNOG DANA	12
IZLAZNOST I REZULTATI	12
OTVARANJE BIRAČKIH MESTA	14
PROCES GLASANJA	15
PROBLEMI SA BIRAČKIM SPISKOM NA DAN GLASANJA	156
PROCES ZATVARANJA BIRAČKIH MESTA I PREBROJAVANJE GLASOVA	16
O CRTI	18

PRELIMINARNI NALAZI

Izbori za predsednika Republike održani su u Srbiji kao jednoj izornoj jedinici, primenom većinskog izbornog sistema, glasanjem za predsedničkog kandidata. Ukupno 6.724.949 birača je na izborni dan, 2. aprila, moglo da glasa na 8.396 biračkih mesta u zemlji i inostranstvu.

Preliminarni izveštaj CRTA posmatračke misije „Građani na straži” se fokusira na kvalitet procesa tokom izbornog dana, i zasniva se na informacijama prikupljenim od 900 akreditovanih i obučeni kratkoročnih posmatrača, raspoređenih na slučajnom i reprezentativnom uzorku od 450 biračkih mesta, kao i od 60 mobilnih timova koji su posmatrali izborna dešavanja van biračkih mesta u svim okruzima u Srbiji. Procena ukupnog kvaliteta izbornog procesa na predsedničkim izborima 2017. godine biće predstavljena u konačnom izveštaju CRTA posmatračke misije „Građani na straži”.

Na osnovu informacija prikupljenih od strane posmatrača, izborni dan u Srbiji je protekao u skladu sa propisanim procedurama uz zabeležene pojedinačne slučajeve nepravilnosti koji nisu presudno uticali na regularnost procesa tokom izbornog dana kao ni na rezultate izbora. Ipak uočene nepravilnosti, od kojih su pojedine primećene i u prethodnim izbornim ciklusima, zahtevaju odlučnost nadležnih organa da rade na njihovom rešavanju u postizbornom periodu.

Nepravilnosti tokom izbornog dana, 2. aprila 2017. godine, uočene su na tri odsto biračkih mesta što je za jedan odsto manje nego na vanrednim parlamentarnim izborima 2016. godine. Te nepravilnosti, kao i u prethodnom izbornom ciklusu, odnose se na neproveravanje ličnih isprava birača pre glasanja, nekorišćenje spreja za obeležavanje birača, pravljenje paralelnih spiskova i evidencija birača izašlih na glasanje pored evidencije u izvodu iz biračkog spiska, uz prikupljanje imena i prezimena građana, pritiske na birače van biračkih mesta, prisustvo kampanje na manje od 50 metara od biračkog mesta. Tokom dana, na inicijativu biračkih odbora zabeležen je pozitivan trend u smanjenju vođenja kampanje u krugu manjem od 50 metara od biračkog mesta i na kraju izbornog dana iznosio je manje od jednog procenta. Problem sa biračkim spiskom i tokom ovog izbornog dana se pokazao kao manjkavost izborne administracije koja ozbiljno narušava integritet izbornog procesa i zato zahteva hitno rešavanje.

Tokom izbornog dana CRTA posmatračka misija „Građani na straži” podnela je nadležnom Tužilaštvu u Novom Sadu tri krivične prijave protiv NN lica u vezi sa preduzetim radnjama u Temerinu (oko biračkih mesta 1, 3, 4), Novom Sadu (oko biračkog mesta 90) i Beočinu (oko biračkog mesta 3), zbog sumnji na krivično delo primanje i davanje mita u vezi sa glasanjem (tzv. kupovinom glasova). Navodi o „kupovini glasova” obeležili su i period same predizborne kampanje i zato je izborni dan samo jedna od etapa izbornog procesa, čiji se kvalitet jedino može utvrditi sveobuhvatnim uvidom u celinu izbornog procesa.

CRTA posmatračka misija „Građani na straži” nastavlja da posmatra procese nakon izbornog dana i u nedeljama nakon objavljivanja zvaničnih rezultata Republičke izborne komisije (RIK) će objaviti finalni izveštaj o analizi izbornog procesa, kao i konkretne preporuke za njegovo unapređenje.

POLITIČKI KONTEKST

U Srbiji su 2. aprila 2017. godine održani redovni predsednički izbori. Za pet godina građani Srbije su na birališta izašli po četvrti put.¹

Predsedničke izbore Srbija je dočekala kao zemlja kandidat za pristupanje Evropskoj uniji sa osam otvorenih pregovaračkih poglavlja. Takođe, Srbija je u ove izbore ušla sa obavezom o izmeni Ustava iz Akcionog plana za poglavlje 23² koja bi trebalo da se sprovede do kraja 2017. godine.

Društvo u Srbiji je i dalje izrazito polarizovano. Istraživanja³ pokazuju da je većina građana za članstvo u Evropskoj uniji, ali i da su zadovoljni postojećom saradnjom sa Rusijom i protiv članstva u NATO. Istovremeno, beleži se porast anti-evropskih i pro-ruskih snaga u Srbiji.⁴ Na ovo ukazuje i činjenica da su na vanrednim parlamentarnim izborima 2016. godine poslaničke mandate osvojile i stranke i pokreti koji otvoreno zastupaju pro-ruske i anti-zapadne političke opcije što nije bio slučaj na izborima 2014. godine.⁵

Ovi predsednički izbori održani su nepunih godinu dana nakon vanrednih parlamentarnih izbora i tek osam meseci nakon formiranja Vlade. Nova Vlada Republike Srbije, predvođena novim-starim predsednikom Vlade, Aleksandrom Vučićem, nakon vanrednih parlamentarnih izbora formirana je tek pred kraj zakonskog roka za formiranje Vlade, 11. avgusta 2016. godine. Ova činjenica dobija na značaju kada se uzme u obzir da je kandidat najjače stranke, Srpske napredne stranke, na predsedničkim izborima bio aktuelni predsednik Vlade, Aleksandar Vučić. Takođe, ova činjenica je izazvala zabrinutost zbog toga što je omogućila predsedničkom kandidatu Aleksandru Vučiću, a na osnovu aktuelne funkcije predsednika Vlade, pristup medijima i drugim resursima što je ostale kandidate stavilo u neravnopravan položaj. Iako činjenica da je Aleksandar Vučić istovremeno sa pozicije predsednika Vlade trčao predsedničku trku nije predstavljala kršenje zakona, to svakako nije u duhu međunarodnih dobrih praksi za slobodne i fer izbore.

Nakon vanrednih parlamentarnih izbora 2016. godine slika parlamenta se znatno promenila u odnosu na prethodni skupštinski saziv. Gotovo dvotrećinska parlamentarna većina iz saziva 2014. godine se značajno smanjila⁶ dok je opozicioni blok, iako razjedninjen, ojačao. Iako je novi saziv Narodne skupštine formiran 4. juna 2016. godine, Skupština je efektivno radila tek tri meseca uz česte prekide sednica i brojne diskusije koje pokazuju nedostatak demokratske kulture i dijaloga. Redovno prolećno zasedanje Narodne skupštine, koje počinje prvog radnog dana u martu, trajalo je svega 15 minuta nakon čega je doneta odluka da Skupština neće zasedati dok traje predsednička izborna kampanja.⁷

Predizborna atmosfera za predsedničke izbore počela je veoma rano. Nagađanja o potencijalnim predsedničkim kandidatima započeta su čim je formirana nova Vlada dok se veoma dugo, do poslednjeg zakonskog roka za raspisivanje predsedničkih izbora, spekulisalo u javnosti da li će građani Srbije na proleće 2017. godine izlaziti samo na predsedničke ili i na nove vanredne parlamentarne izbore, pa možda čak i na vanredne izbore za

¹ 2012. predsednički i parlamentarni izbori, 2014. i 2016. vanredni parlamentarni izbori i 2017. redovni predsednički izbori.

² Akcioni plan za pregovaranje Poglavlja 23 usvojen na sednici Vlade Srbije 27. aprila 2016, <http://www.mpravde.gov.rs/tekst/12647/akcioni-plan-za-pregovaranje-poglavlja-23-usvojen-na-sednici-vlade-srbije-27-aprila-2016.php>

³ Istraživanje BCBP „Stavovi građana o spoljnoj politici Srbije“

⁴ Monitoring medija koji CRTA sprovodi, koji obuhvata osam dnevnih listova, četiri nedeljnika, pet onlajn medija, kao i udarne emisije na tri najgledanije televizije, pokazuje dominaciju medijskih sadržaja proruskog orijentacije - pre svega onih u kojima se propagira vojna snaga Rusije, ali i njena diplomatija i navodna blagonaklonost prema Srbiji. Sadržaja kojima se propagiraju vrednosti Evropske unije ili SAD, znatno je manje.

⁵ Srpska radikalna stranka, Demokratska stranka Srbije i pokret Dveri osvojili su ukupno 13% glasova na parlamentarnim izborima 2016. godine. Takođe, Demokratska stranka Srbije, Srpski pokret Dveri i Srpska narodna partija potpisali su s vladajućom partijom u Rusiji - Jedinstvenom Rusijom Deklaraciju o vojnoj neutralnosti.

⁶ Iako je koalicija okupljena oko Srpske napredne stranke osvojila oko 100 hiljada glasova više, ipak je usled prelaska cezusa od strane koalicija DSS/Dveri i LDP/LSV/SDS, SNS osvojila 27 mandata manje.

⁷ http://www.danas.rs/politika.56.html?news_id=339892&title=Gojkovi%C4%87%3A+Zasedanje+skup%C5%A1tine+se+nastavlja+posle+izbora

Skupštinu grada Beograda. Dugo se spekulisalo i o datumu održavanja izbora što je sve državne institucije pa i celo društvo držalo paralisanim za bilo kakav konstruktivan politički dijalog.

Iako su neki opozicioni kandidati još i pre zvaničnog raspisivanja izbora najavili svoje kandidature i otpočeli kampanju, javnost je do poslednjeg trenutka čekala na odgovor ko će biti predsednički kandidat najjače, vladajuće stranke. Odgovor na ovo pitanje javnost je dobila nakon više dramatičnih obrta, kada je aktuelni predsednik Tomislav Nikolić ipak izjavio da se definitivno neće kandidovati za novi mandat. S druge strane, aktuelni predsednik Vlade Aleksandar Vučić, iako je u više navrata javno izjavljivao da se neće kandidovati za predsednika Republike, ipak je odlučio da uđe u predsedničku trku pod obrazloženjem da to čini „zbog stabilnosti zemlje”.

Izvesno vreme u javnosti se nagoveštavalo i da opozicija treba da ima zajedničkog predsedničkog kandidata. Ipak, opozicija nije uspeła da postigne konsenzus o tome. Jedno od obeležja ovih predsedničkih izbora jeste i to da su opozicioni kandidati, koji su po istraživanjima javnog mnjenja imali više šanse za uspeh, bili nestranački kandidati. Tokom ranijih predsedničkih izbora kandidati su najčešće bili lideri stranaka.

Ovi izbori su se odigrali u gotovo referendumskoj atmosferi u kojoj je s jedne strane bio aktuelni predsednik Vlade, kao predsednički kandidat, a s druge strane su bili svi ostali kandidati.

Javno dostupna istraživanja javnog mnjenja (Ipsos Strategic Marketing⁸, Demostat⁹, Faktor Plus¹⁰) pokazivala su da aktuelni predsednik Vlade i lider Srpske napredne stranke, Aleksandar Vučić, ima preko 50 odsto podrške građana i da postoji velika mogućnost pobede u prvom krugu. „Imperativ” pobede u prvom krugu su u javnost iznosili bliski saradnici i koalicioni partneri aktuelnog predsednika Vlade. S druge strane, opozicija je kao pobedu predstavljala i održavanje drugog kruga izbora, pozivajući birače da izađu na glasanje u što većem broju.

Tokom vanrednih parlamentarnih izbora, održanih na proleće 2016. godine, zabeležene su nepravilnosti u radu izborne administracije, negativna kampanja, neravnopravan pristup medijima, učestali navodi o potkupu i pritiscima na birače, te vidljiva zloupotreba javnih resursa u kampanji, što govori o čitavom nizu problema koje je potrebno sistemski rešavati. Istraživanje javnog mnjenja, koje je za CRTU sproveo Ipsos Strategic Marketing u julu 2016. godine, pokazalo je da 44 odsto građana veruje da je na parlamentarnim izborima 2016. godine bilo nepravilnosti.

Iako su domaći (CRTA¹¹, CESID¹²) i međunarodni (OEBS/ODIHR¹³) posmatrači izašli sa nizom preporuka za unapređenje izbornog procesa, u ovom jednogodišnjem periodu od vanrednih parlamentarnih do predsedničkih izbora nije bilo spremnosti državnih organa da otvore javnu debatu na ovu temu.

Novi sastav Republičke izborne komisije (RIK), formiran u avgustu 2016. godine, do raspisivanja predsedničkih izbora 2. marta 2017. godine održao je ukupno sedam sednica na kojima su uglavnom donete odluke o dodeli mandata poslanicima.

Ni za ove predsedničke izbore nije formiran Nadzorni odbor Skupštine Srbije koji bi trebalo da sprovodi „opšti nadzor nad postupcima političkih stranaka, kandidata i sredstava javnog obaveštavanja u toku izbornih aktivnosti”¹⁴, ali i da daje inicijative za pokretanje postupka pred nadležnim organima „ako bilo koji učesnik u izornoj kampanji svojim ponašanjem poziva na nasilje, širi nacionalnu, versku ili rasnu mržnju ili podstiče na neravnopravnost polova”. Iako Zakon o izboru narodnih poslanika nedvosmisleno propisuje da Narodna

⁸ <http://www.politika.rs/sr/clanak/374364/ipsos-vidi-vucica-na-vise-od-50-odsto>

⁹ http://www.danas.rs/izbori.1180.html?news_id=341329&title=Demostat%3A+Vu%C4%8Di%C4%87+57+odsto%2C+Beli+3+odsto

¹⁰ <http://www.blic.rs/vesti/politika/ekskluzivno-istrazivanje-faktora-plus-vucic-531-odsto-jankovic-najblizi-sa-145-odsto/9w5mg1b>

¹¹ <http://izvestaj.gradjaninastrazi.rs/>

¹² http://www.crnp.org/wp-content/uploads/CeSID-preporuke_03.06.pdf

¹³ <http://www.osce.org/sr/odihr/elections/serbia/259021>

¹⁴ Zakon o izboru narodnih poslanika, članovi 99. i 100:

http://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_izboru_narodnih_poslanika.html

skupština za vreme izbora treba da formira Nadzorni odbor koji će se baviti izbornom kampanjom, do danas ga nijedna vlast posle 2000. godine nije formirala.

Ove predsedničke izbore Srbija je dočekala i sa ograničenim kapacitetima nezavisnih institucija koje imaju važnu ulogu u kontroli izbornog procesa: Agencije za borbu protiv korupcije i Regulatornog tela za elektronske medije (REM).

Agencija za borbu protiv korupcije ima mandat da vrši kontrolu finansiranja izborne kampanje i tzv. funkcionerske kampanje, koja je, i po izveštajima međunarodnih posmatrača OEBS/ODIHR, obeležila parlamentarne izbore 2016. godine. Srbija se sada po prvi put suočila sa situacijom u kojoj je aktuelni predsednik Vlade ujedno i predsednički kandidat. Iako Aleksandar Vučić nije prekršio zakon odlukom da ne podnese ostavku na mesto predsednika Vlade u trenutku kada se kandidovao za predsednika Republike, to je ipak uticalo na činjenicu da su građani veoma teško mogli da razluče kada je Aleksandar Vučić bio u ulozi predsednika Vlade a kada u ulozi zvaničnog predsedničkog kandidata.

Agencija za borbu protiv korupcije trenutno nema direktora ni zamenika direktora već vršioca dužnosti, zbog neuspelog prvog konkursa za izbor novog direktora. Tokom trajanja predizborne kampanje Odbor Agencije odbacio je tri prijave za direktora, koje su podnete na javnom konkursu. Takođe, Odbor Agencije radi u krnjem sastavu jer od devet ima samo šest članova. Početkom aprila mandat ističe za još četvoro članova Odbora što će dovesti do toga da ovo telo neće moći da donosi odluke. Uprkos tome Odbor je odlučio da nastavi sa postupkom izbora direktora, iako „najverovatnije neće biti u mogućnosti da okonča postupak“ do dana isticanja mandata četvoro članova Odbora.¹⁵ Takođe, Agencija za borbu protiv korupcije je za praćenje ove predsedničke kampanje imala manje sredstava iz budžeta i skoro tri puta manje posmatrača nego za prethodne parlamentarne izbore.

Uticaj medija na rezultate izbora je nesporan, posebno imajući u vidu činjenicu da se ogromna većina birača informiše o društveno aktuelnim temama iz elektronskih medija. U periodu između dve kampanje retorika u medijima, kao i polemika o ponašanju medija, su se dodatno zaoštrile, što je uslovalo zabrinutost za ulogu i uticaj medija u kontekstu ishoda izbora. Novinari se prema stavovima u odnosu na slobodu medija u Srbiji dele na „strane plaćenike“ i „udvoričke novinare“. Govori se o „mekoj cenzuri“ i ekonomskom pritisku na medije i novinare. Izveštaji posmatračkih misija OEBS/ODIHR i CRTA - „Građani na straži“ za vanredne parlamentarne izbore ukazali su na nejednaku medijsku zastupljenost različitih političkih opcija.

REM nije radio monitoring medijskog sadržaja tokom kampanje za predsedničke izbore, već je nadzor vršio po prijavama građana o uočenim nepravilnostima. REM nije objavio ni prošlogodišnji izveštaj o monitoringu predizbornog programa, iako je Savet REM razmatrao nekoliko statističkih preseka kampanje.

Ove predsedničke izbore u punom kapacitetu nije pratila ni posmatračka misija Kancelarije OEBS-a za demokratske institucije i ljudska prava (ODIHR). Misija OEBS/ODIHR se nije sastojala od dugoročnih i kratkoročnih posmatrača, već samo od eksperata koji su analizirali tok izbornog procesa u Srbiji.

¹⁵ <http://www.acas.rs/%D1%81%D0%B0%D0%BE%D0%BF%D1%88%D1%82%D0%B5%D1%9A%D0%B5-%D1%81%D0%B0-%D1%81%D0%B5%D0%B4%D0%BD%D0%B8%D1%86%D0%B5-%D0%BE%D0%B4%D0%B1%D0%BE%D1%80%D0%B0-%D0%BE%D0%B4%D1%80%D0%B6%D0%B0%D0%BD%D0%B5-22/?pismo=lat>

IZBORNO ZAKONODAVSTVO I ADMINISTRACIJA

Izbori za predsednika Republike održavaju se u Srbiji kao jednoj izbornoj jedinici, primenom većinskog izbornog sistema, glasanjem za predsedničkog kandidata. Ukupno 6.724.949 birača je na izborni dan moglo da glasa na 8.396 biračkih mesta u zemlji i inostranstvu. Na izborima pobeđuje kandidat koji osvoji većinu glasova birača koji su glasali. Ukoliko nijedan kandidat ne osvoji više od 50% glasova, u roku od najviše 15 dana sprovodi se ponovljeno glasanje u kome učestvuju dva kandidata koja su osvojila najveći broj glasova. Pobednik je onaj kandidat koji u drugom krugu osvoji više glasova.

Izbore za predsednika Republike prevashodno uređuje *Zakon o izboru predsednika Republike (ZIPR)*, dok pitanja koja nisu eksplicitno uređena ovim zakonom uređuje *Zakon o izboru narodnih poslanika (ZINP)*. Osim zakonskih akata, postoje i podzakonski akti Republičke izborne komisije koji detaljnije uređuju izborni proces i sam izborni dan - *Uputstvo za sprovođenje izbora za predsednika Republike* i *Pravila o radu biračkih odbora za sprovođenje izbora za predsednika Republike*.

Novine u propisima za sprovođenje izbora

Republička izborna komisija je na sednici održanoj 2. marta 2017. godine donela Uputstvo za sprovođenje izbora za izbore za predsednika Republike (u daljem tekstu: Uputstvo). U najvećem broju odredbi, Uputstvo iz 2017. godine je identično Uputstvu iz 2016. godine, ali sadrži i određeni broj novina:

- Obuka članova organa i tela za sprovođenje izbora

Uputstvom je detaljnije propisan način obuke radnih tela i biračkih odbora. Poseban segment obuke odnosio se na proceduru primopredaje izbornog materijala između biračkih odbora i radnih tela pre i posle glasanja. Takođe, posebno je trebalo voditi računa o tome da članovi biračkog odbora budu upoznati sa pravilima popunjavanja zapisnika o radu biračkih odbora i pravilima sprovođenja računsko-logičkih operacija prilikom utvrđivanja rezultata glasanja.

- Predlaganje članova biračkog odbora

Uputstvom za 2017. godinu je izričito propisana dužnost radnog tela da primi predlog za imenovanje članova biračkih odbora pre nego što primi od RIK-a spisak lica ovlašćenih za podnošene predloga. Dalje postupanje biće odloženo do trenutka kada radno telo primi spisak i utvrdi da je lice koje je podnelo predlog na tom spisku. Osim toga, Uputstvom se preporučuje (ali ne nalaže) predlagачu da polna struktura predloženih članova odbora bude ujednačena. Novina je i to da svaki član biračkog odbora mora imati identifikacionu karticu koju dostavlja RIK.

- Prikupljanje izjava podrške

Pre nego što započnu sa prikupljanjem potpisa podrške birača predloženom kandidatu, politički subjekti morali su da overe koalicioni sporazum, odnosno sporazum o obrazovanju grupe građana. Izjave podrške kandidatu overavao je javni beležnik, a osnovni sud samo u onim opštinama za čiju teritoriju javni beležnik nije imenovan, što je posledica usklađivanja sa Zakonom o overi potpisa, rukopisa i prepisa.

- Dužnost izlaganja biračkog spiska

Opštinska/gradska uprava je dužna da izloži birački spisak na uvid javnosti. O izlaganju biračkog spiska na uvid javnosti birači su morali da budu obavešteni i putem medija ili na drugi prigodan način.

- Obezbeđenje izbornog materijala „sigurnosnom zatvornicom“ za pečaćenje vreće

U prisustvu članova radnog tela i biračkog odbora, vreće za odlaganje izbornog materijala po prvi put je trebalo od ove godine pečatiti „sigurnosnom zatvornicom“, čiji se serijski broj upisuje u zapisnike o primopredaji izbornog materijala.

- Procedure za akreditovanje posmatrača koji mogu pratiti rad RIK-a i biračkih odbora

Uputstvom iz 2017. godine omogućeno je domaćim udruženjima da akredituju više posmatrača za praćenje rada jednog biračkog odbora/biračkog mesta. Za razliku od vanrednih parlamentarnih izbora 2016. godine, sada je jedino ograničenje da rad pojedinog biračkog odbora ne mogu istovremeno pratiti dva posmatrača ispred istog udruženja.

- Ovlašćenje koordinatora RIK-a da izvrši ispravku logičko-računskih grešaka

Uputstvom za 2017. godinu prvi put je javno regulisan proces verifikovanja i parafiranja Zapisnika o radu biračkih odbora od strane koordinatora RIK-a. Detaljno je propisano šta se radi tokom statističke obrade rezultata glasanja ako u zapisniku o radu biračkog odbora postoje logičko-računske greške koje su posledica očigledne omaške u popunjavanju zapisnika, a koje ne utiču na utvrđivanje rezultata izbora. Uputstvo daje ovlašćenje koordinatoru RIK-a da u tom slučaju, u saradnji sa predstavnicima Republičkog zavoda za statistiku, u sedištu RIK-a izvrši i parafira ispravku tih omaški, pod uslovima preciziranim Uputstvom.

- Pravila o radu biračkih odbora

RIK je na sednici 6. marta 2017. godine usvojio Pravila o radu biračkih odbora za sprovođenje predsedničkih izbora 2017. godine, kako bi se bliže uredio rad biračkih odbora na sprovođenju izbora. U tabeli poredimo razlike između pravila o radu biračkih odbora 2016. i 2017. godine.

Razlika/Pitanje	Izbori 2017	Izbori 2016
Za koje izbore birački odbori sprovode izbore?	Birački odbori sprovode izbore za predsednika Republike.	Birački odbori su sprovodili parlamentarne, lokalne i pokrajinske izbore (ukoliko su se birački odbori nalazili na teritoriji Vojvodine).
Identifikacija članova biračkih odbora	Članovi biračkih odbora dužni su da nose identifikacione kartice tokom rada na biračkom mestu.	Identifikacione kartice nisu bile deljene članovima biračkih odbora. Njihova identifikacija je vršena samo na osnovu rešenja o formiranju biračkih odbora
Utvrđivanje glasova	Birački odbor dobija i kontrolni formular koji služi da pomogne članovima biračkog odbora da izvrše logičko-računsko slaganje rezultata glasanja na samom biračkom mestu. Birački odbor prvo popunjava kontrolni formular i tek nakon toga se rezultati glasanja unose u Zapisnik o radu biračkog odbora. Takođe, drugačiji je redosled unošenja podataka u zapisnik o radu biračkih odbora.	Birački odbor unosi rezultate glasanja samo u Zapisnik o radu biračkog odbora.
Obezbeđivanje biračkog materijala	Birački materijal se pečati i zatvara specijalnom sigurnosnom zatvornicom. Zatvornica se obavezno nakon završetka glasanja predaje radnom telu RIK-a. Serijski broj zatvornice se upisuje u posebnu evidenciju.	Birački materijal se pečati samo voskom.
Zabrana političke propagande	Na biračkom mestu i 50 metara od biračkog mesta zabranjeno je istaći oznake kandidata za predsednika Republike, simbole predlagača kandidata (političkih stranaka, stranačkih koalicija, grupa građana) i drugi izborni propagandni materijal.	Na biračkom mestu i 50 metara od biračkog mesta zabranjeno je istaći simbole podnosilaca izbornih lista (političkih stranaka, stranačkih koalicija, grupa građana) i drugi izborni propagandni materijal.
Prisustvo članova biračkog odbora	Predsednik biračkog odbora je dužan da u Zapisnik o radu unese imena prisutnih članova i zamenika članova biračkog odbora pre otvaranja biračkog mesta.	Svi članovi biračkog odbora morali su da budu prisutni samo tokom zatvaranja biračkog mesta i procesa prebrojavanja glasova.
Utvrđivanje identiteta birača	Birač može glasa sa važećom ličnom kartom, važećim pasošem, kao i važećom vozačkom dozvolom na čijem je obrascu naveden JMBG. Osim toga birač može da glasa i sa ličnom kartom kojoj je istekao rok važenja, pod uslovom da priloži potvrdu MUP-a o podnetom zahtevu za izdavanje nove lične karte.	Pravila o radu biračkih odbora za 2016. godinu detaljno objašnjavaju koja lična karta se smatra važećom, pa je tako važeća lična karta: - lična karta na starom obrascu izdata pre 27. januara 2007. godine, kojoj nije istekao rok važenja naveden u ličnoj karti; - lična karta na starom obrascu izdata nakon 27. januara 2007. godine, u kojoj je kao rok važenja upisan datum „27. jul 2011. godine“;

		<p>- lična karta izdata na novom obrascu, sa kontaktnim mikrokontrolerom-čipom, kojoj nije istekao rok važenja naveden u ličnoj karti;</p> <p>- lična karta izdata na novom obrascu, bez kontaktnog mikrokontrolera-čipa, kojoj nije istekao rok važenja naveden u ličnoj karti.</p>
Potpisivanje u izvod iz biračkog spiska	<p>Birač koji usled telesne ili senzorne onesposobljenosti (birač sa invaliditetom) nije u stanju da svojeručno napiše svoje ime i prezime u izvodu iz biračkog spiska, potpisuje se tako što će na odgovarajuće mesto u izvodu iz biračkog spiska otisnuti pečat koji sadrži podatke o njegovom ličnom identitetu, odnosno pečat sa ugraviranim potpisom.</p> <p>Birač koji nije pismen, odnosno birač sa invaliditetom koji ne poseduje pečat koji sadrži podatke o njegovom ličnom identitetu, odnosno pečat sa ugraviranim potpisom, ne potpisuje se u izvodu iz biračkog spiska već to umesto njega čini njegov pomagač kojeg dovodi sa sobom na biračko mesto radi popunjavanja glasačkog listića.</p>	Pravila o radu biračkog odbora ne predviđaju kako se potpisuju lica koja su onesposobljena da se upišu u birački spisak ili nepismena lica. Međutim, slepa, nepismena i invalidna lica mogu sa sobom na biračko mesto povesti pomagača koji im može pomoći da popune glasački listić.
Upisivanje u izvod iz biračkog spiska	Pravilima o radu biračkog odbora naglašeno je da birački odbor ne sme da dopiše u izvod iz biračkog spiska lice koje nije upisano u izvod bez obzira na to što tvrdi da glasa na tom biračkom mestu, ili što ga članovi biračkog odbora lično poznaju.	Pravila o radu biračkih odbora ne predviđaju izričitu zabranu dopisivanja u izvod iz biračkog spiska. Međutim, na biračkom mestu mogu glasati samo lica koja su upisana u birački spisak.
Evidencija glasaliha lica koja su nepismena, sa invaliditetom ili slepa	U zapisnik o radu biračkog odbora upisuje se broj glasača koji su glasali a da su slepa lica, nepismena lica i lica sa drugim vidovima invaliditeta.	U zapisnik o radu biračkog odbora se upisuje ukupan broj birača koji su glasali - ne vodi se evidencija o broju slepih, nepismenih i invalidnih lica koji su glasali.
Glasanje van biračkog mesta	<p>Van biračkog mesta mogu da glasaju samo nemoćna i sprečena lica (to su lica koja iz zdravstvenih razloga nisu u mogućnosti da dođu na biračko mesto, osobe sa invaliditetom i nemoćna stara lica).</p> <p>Pravila o radu biračkog odbora naglašavaju da se nemoćnim i sprečenim licima ne smatraju lica koja zbog prirode posla koji obavljaju nisu u mogućnosti da u vreme dok je biračko mesto otvoreno obave glasanje na biračkom mestu.</p>	Glasanje van biračkog mesta bilo je omogućeno i licima koja nisu slepa, nepismena ili lica sa invaliditetom.
Glasanje uniformisanih lica	Pravilima o radu biračkih odbora omogućeno je uniformisanom policajcu da uđe na biračko mesto za koje je upisan u izvod iz biračkog spiska kako bi glasao, pod uslovom da ne nosi oružje i druga sredstva prinude.	Pravila o radu nisu uređivala glasanje uniformisanih lica.
Logičko-računske operacije i utvrđivanje rezultata	<p>Birački odbor mora da obrati pažnju da kontrolni list slučajno ne ubroji među glasačke listiće. Osim toga, u slučaju da birački odbor zalepi jedan glasački listić na glasačku kutiju, taj glasački listić nakon glasanja treba da ubroji među neupotrebljene glasačke listiće.</p> <p>Birački odbor prvo izvršava logičko-računsko slaganje pa tek onda utvrđuje rezultate izbora.</p>	Birački odbor najpre utvrđuje rezultate izbora pa nakon toga izvršava logičko-računsko slaganje.
Predaja biračkog materijala nakon glasanja	Svi članovi i zamenici članova biračkog odbora imaju pravo da prisustvuju primopredaji izbornog materijala radnom telu Republičke izborne komisije posle glasanja.	Pravila o radu ne regulišu ko ima pravo da prisustvuje predaji materijala radnom telu nakon glasanja.

GLASANJE NA KOSOVU I METOHIJI

Na sednici Republičke izborne komisije održanoj 22. marta 2017. godine usvojeno je Uputstvo za sprovođenje glasanja na izborima za predsednika Republike raspisanih za 2. april 2017. godine, na teritoriji Autonomne pokrajine Kosovo i Metohija. Uputstvom se predviđa da Kancelarija za Kosovo i Metohiju 2. aprila 2017. godine najkasnije u 19 časova, na osnovu informacija dobijenih od OEBS-a, obaveštava Republičku izbornu komisiju o tome da li postoje bezbednosni uslovi za utvrđivanje rezultata izbora na biračkim mestima. U slučaju da ne postoje bezbednosni uslovi za utvrđivanje rezultata izbora na biračkim mestima, Uputstvom se predviđa da se birački materijal, uz podršku i asistenciju Misije OEBS-a prenese u centre u Vranju i Raški, gde bi se utvrdili rezultati po biračkim mestima.

CRTA POSMATRAČKA MISIJA „GRAĐANI NA STRAŽI“ KAKO PRATIMO IZBORNI PROCES

Centar za istraživanje, transparentnost i odgovornost - CRTA prati celokupan izborni proces u okviru posmatračke misije „Građani na straži“.

PERIOD PRE IZBORNOG DANA

Tokom ovog perioda tim dugoročnih posmatrača misije „Građani na straži“ pratio je više aspekata izbornog procesa pre samog izbornog dana: izbornu kampanju (opšte informacije u vezi sa kampanjom; glavne teme kampanje; generalnu atmosferu kampanje; slučajeve neregularnosti ali i slučajeve teških povreda izbornog zakonodavstva tokom izvođenja kampanje), rad izborne administracije, korišćenje javnih resursa u kampanji i izveštavanje medija o kampanji i kandidatima.

U periodu od 13. marta do dana izbora 2. aprila 2017. godine 60 dugoročnih posmatrača, obučeni po međunarodnim standardima, bilo je raspoređeno u svakom od postojećih okruga, što je omogućilo jednak pristup informacijama o toku i trendovima izbornog procesa za teritoriju cele Srbije.¹⁶

Suštinska uloga dugoročnih posmatrača je posmatranje i ocena efektivnosti i nepristrasnosti izborne administracije, primene izbornih zakona i regulativa, prirode kampanje i političkog ambijenta. U tom cilju, dugoročni posmatrači su uspostavili i održavali kontakte sa izbornim štabovima predsedničkih kandidata, predstavnicima civilnog društva, institucija i medija.

Metodologija misije „Građani na straži“ za dugoročno praćenje izbornog procesa se bazira na najvišim međunarodnim standardima za posmatranje izbora (*Deklaracija o principima za međunarodno posmatranje izbora*¹⁷, *Kodeks ponašanja za međunarodne posmatrače izbora*, *Deklaracija o principima za nepartijsko posmatranje izbora od strane građanskih organizacija*¹⁸ i *Kodeks ponašanja za nepartijske posmatrače*) što omogućava izveštavanje o kvalitetu samog izbornog procesa.

IZBORNI DAN – 2. april 2017. godine

Fokus CRTA posmatračke misije „Građani na straži“ tokom izbornog dana bio je na kvalitetu procesa tokom dana izbora. Ukupno 900 posmatrača bilo je raspoređeno na 450 biračkih mesta na osnovu reprezentativnog i slučajnog uzorka.

Nakon intenzivnog treninga sprovedenog od strane CRTA tima, posmatrači su pratili i izveštavali o kvalitetu izbornog procesa. Oni su bili na biračkim mestima od početka priprema za otvaranje biračkih mesta, pa sve dok članovi biračkih odbora nisu objavili rezultate izbora za posmatrano biračko mesto, čime je bio obezbeđen sveobuhvatan uvid u dešavanja na biračkim mestima tokom izbornog dana.

Tokom izbornog dana CRTA posmatračka misija je imala 60 mobilnih timova koji su posmatrali izborna dešavanja van biračkih mesta u svim okruzima u Srbiji.

PERIOD POSLE IZBORNOG DANA

Tokom izbornog dana, kao i po završetku izbornog dana, CRTA posmatračka misija „Građani na straži“ pratila je rad Republičke izborne komisije do saopštavanja zvaničnih rezultata. Takođe, posmatračka misija „Građani na straži“ prati i proces podnošenja i rešavanja žalbi na rad biračkih odbora i Republičke izborne komisije tokom i nakon izbornog dana.

¹⁶ Posmatračka misija „Građani na straži“ nije imala raspoređene posmatrače na teritoriji Kosova i Metohije.

¹⁷ <https://www.ndi.org/dop>

¹⁸ <https://www.ndi.org/DoGP>

OSNOVNI NALAZI DUGOROČNOG POSMATRANJA

Predizborna kampanja za predsedničke izbore bila je kratka, intenzivna, sa neravnomernom medijskom zastupljenošću, navodima o pritiscima na birače, različitim oblicima zloupotreba javnih resursa i uz veoma ograničenu kontrolu nezavisnih tela. Posmatračka misija „Građani na straži” posebno ističe da je i ovog puta nedostajala proaktivna komunikacija institucija o načinima ostvarivanja prava građana kod upisa i unošenja izmena podataka u biračkom spisku. U završnici kampanje, pri isteku svih rokova, ponovio se problem neuređenosti biračkog spiska što narušava poverenje građana u izborni proces. Više desetina građana obratilo se posmatračkoj misiji sa nizom problema - pozivi za glasanje na ime davno preminulih članova porodice ili za ljude koji nikad nisu živeli na adresama na koje su dostavljeni pozivi, nemogućnost ostvarivanja prava glasa državljana Srbije koji žive u inostranstvu, kao i drugih administrativnih propusta prilikom upisa i izmena podataka u biračkom spisku.

Opšti utisak je da je ovog puta kampanja bila mnogo intenzivnija u medijima i po društvenim mrežama nego na terenu. Intenzitet kampanja izbornih štabova je bio veoma različit, te su se jedino u kampanji predsedničkog kandidata Aleksandra Vučića videli gotovo svi načini komuniciranja sa biračima. Kod većine drugih kampanja predsedničkih kandidata, prepoznata su samo dva vida komunikacije: javni događaji – pre svega različiti vidovi skupova i mitinga, i kampanje na internetu. Na lokalnu se radilo o kampanji relativno niskog intenziteta koja je svoju kulminaciju doživljavala pred i u trenutku dolaska nekog od kandidata u konkretno mesto.

Negativna kampanja je obeležila ceelokupnu izbornu kampanju. Zahvaljujući prikazanoj i u medijima jasno artikuliranoj želji vladajuće koalicije da izbore reši u prvom krugu, i vlast i opozicija su pokušavali da od ovih izbora naprave referendum o uspešnosti rada predsednika Vlade Aleksandra Vučića. Posledica toga je „pregrejanost” poruka na ovim izborima, koja je u pojedinim momentima prelazila i u govor mržnje.

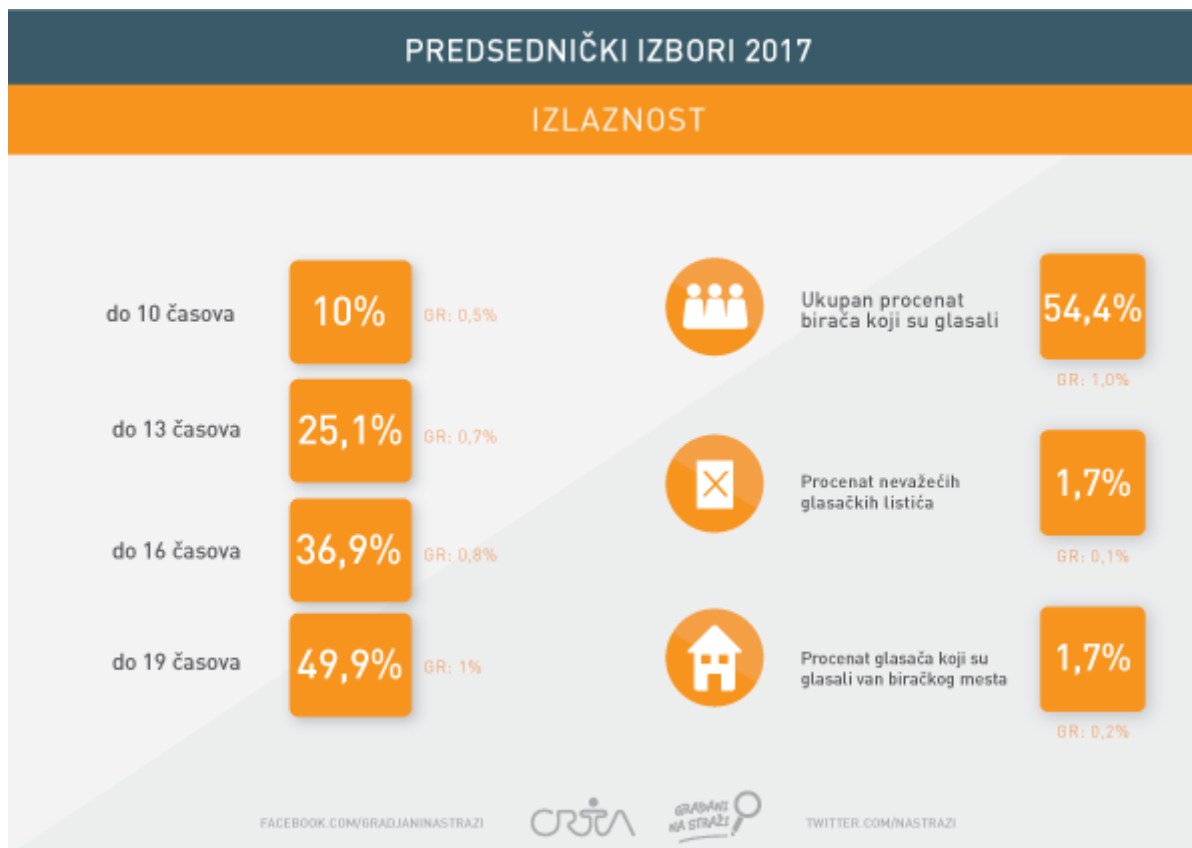
RIK je u toku izbornog procesa sprovodio aktivnosti iz delokruga svojih nadležnosti u skladu sa postojećim zakonskim okvirom. U propisima koji bliže uređuju sprovođenje izbora su uvedene novine koje se odnose na ostvarivanje biračkih prava osoba sa invaliditetom, bližeg uređenja sprovođenja logičko-računskih operacija od strane biračkih odbora i uvođenja dodatnih mera bezbednosti prilikom čuvanja biračkog materijala. Domaćim posmatračima su olakšane procedure akreditacije za praćenje rada organa za sprovođenje izbora. Rad RIK-a je obeležilo i dovođenje u pitanje zakonitosti samog sastava RIK-a od jednog dela članova, zatim uloge koordinatora RIK-a pri unošenju ispravki u zapisnike o radu biračkih odbora (logičko-računske greške), kao i debata o pravnoj valjanosti podnete kandidature Luke Maksimovića.

ANALIZA PROSECA TOKOM IZBORNOG DANA

IZLAZNOST I REZULTATI

Saglasno Odluci RIK-a o utvrđivanju i objavljivanju konačnog broja birača u Republici Srbiji, usvojenoj na 33. sednici RIK-a, održanoj 31. marta 2017. godine, konačan broj birača za sve jedinice lokalne samouprave na dan 30. marta 2017. godine iznosio je 6.724.949 birača, raspoređenih na 8.396 biračkih mesta.

Na osnovu rezultata prikupljenih sa 450 biračkih mesta iz uzorka na predsedničkim izborima 2. aprila 2017. godine, glasalo je 54,4 odsto birača upisanih u birački spisak, uz statističku grešku od +/- 1 odsto.

Iako je izlaznost na predsedničkim izborima tradicionalno veća nego na parlamentarnim, izlaznost u odnosu na prošlogodišnje parlamentarne izbore manja je za 2,3 odsto. U odnosu na predsedničke izbore 2008. godine, ovogodišnja izlaznost je manja za skoro sedam odsto, a u odnosu na 2012. godinu za 3,3 odsto.

Procenat nevažećih glasačkih listića je 1,7 odsto uz statističku grešku od +/- 0,2 odsto. Na osnovu podataka sa svih uzorkovanih biračkih mesta, rezultati izbora, uz ukazanu statističku grešku su:

PRESEDNIČKI IZBORI 2017

REZULTATI

1. ALEKSANDAR VUČIĆ - koalicija SNS, SPS, SDPS, JS, PUPS, PS, SPO, Pokret Snaga Srbije, SVM	54,7%	GR: 1,5%
2. SAŠA JANKOVIĆ - GG "Za Srbiju bez straha"	16,3%	GR: 1,1%
3. LUKA MAKSIMOVIĆ - GG "Ljubiša Preletačević Beli, Beli - Samo jako"	9,5%	GR: 0,5%
4. VUK JEREMIĆ - GG "Moramo bolje"	5,8%	GR: 0,3%
5. VOJISLAV ŠEŠELJ - Srpska radikalna stranka	4,4%	GR: 0,2%
6. BOŠKO OBRADOVIĆ - Srpski pokret Dveri	2,3%	GR: 0,2%
7. SAŠA RADULOVIĆ - GG "Dosta je bilo"	1,4%	GR: 0,1%
8. ALEKSANDAR POPOVIĆ - Demokratska stranka Srbije	1,2%	GR: 0,1%
9. MILAN STAMATOVIĆ - GG "Za zdravu Srbiju - Milan Stamatović"	1,2%	GR: 0,2%
10. NENAD ČANAK - Liga socijaldemokrata Vojvodine	1,2%	GR: 0,2%
11. MIROSLAV PAROVIĆ - Narodno slobodarski pokret	0,3%	GR: 0,1%
NEVAŽEĆI LISTIČI	1,7%	GR: 0,2%

FACEBOOK.COM/GRADJANINASTRAZI

CARTA

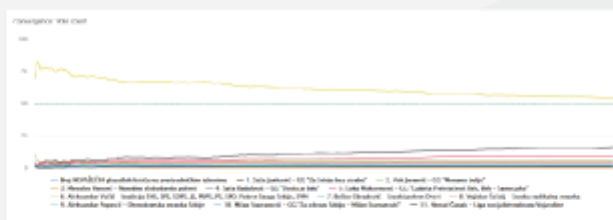
GRADJANI
NA STRAŽI

TWITTER.COM/NASTRAZI

Na osnovu krive konvergencije koja predstavlja promenu rezultata glasanja u realnom vremenu tokom prijema podataka sa slučajnog i reprezentativnog uzorka može se zaključiti stabilnost i pouzdanost projektovanih rezultata CRTA posmatračke misije „Građani na straži“.

PRESEDNIČKI IZBORI 2017

KRIVA KONVERGENCIJE ZA REZULTATE IZBORA NA 100% OBRADJENOG UZORKA

FACEBOOK.COM/GRADJANINASTRAZI

CARTA

GRADJANI
NA STRAŽI

TWITTER.COM/NASTRAZI

OTVARANJE BIRAČKIH MESTA

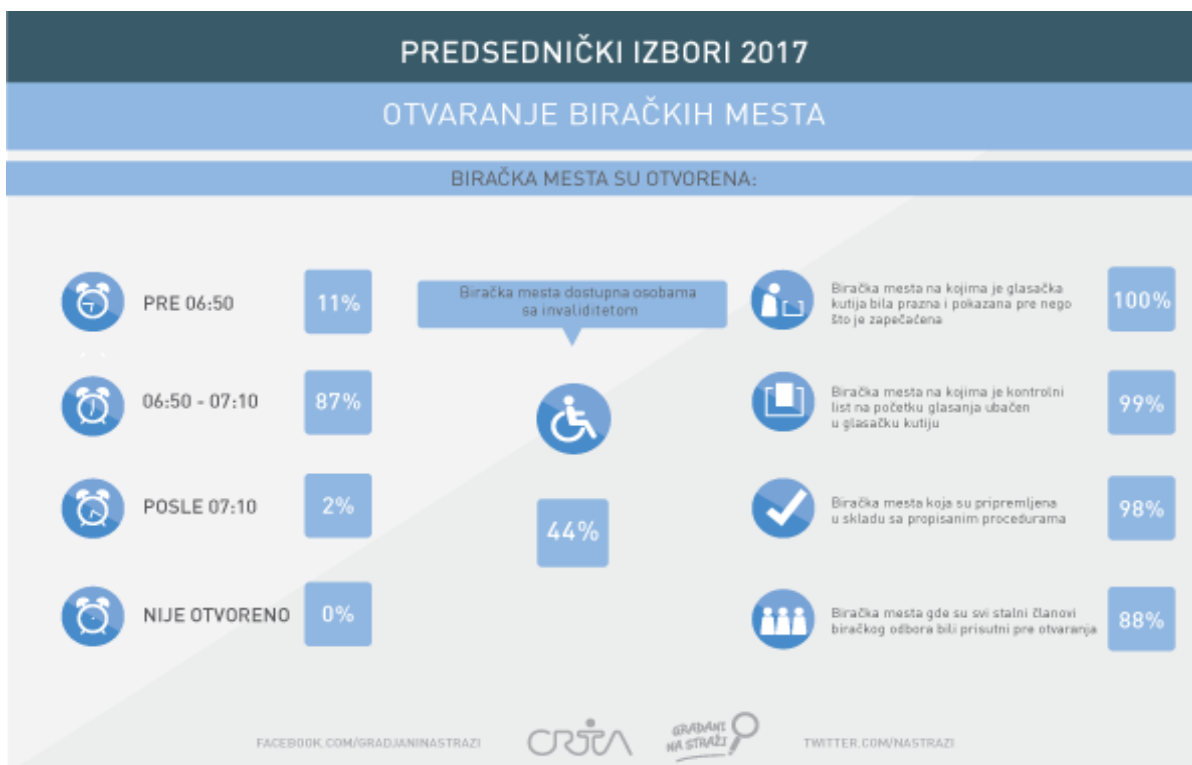
Otvaranje biračkih mesta za glasanje na predsedničkim izborima prošlo je uglavnom u skladu sa propisanim procedurama. Svim posmatračima CRTA posmatračke misije „Građani na straži” je dozvoljen pristup biračkim mestima.

Ukupno 87 odsto biračkih mesta otvoreno je na vreme, 11 odsto otvoreno je pre vremena, dok je dva odsto otvoreno sa zakašnjenjem. Na osnovu informacija prikupljenih od CRTA posmatrača jedno biračko mesto u Valjevu je otvoreno sa dva sata zakašnjenja.

Na svim biračkim mestima vreća sa izbornim materijalom bila je osigurana zatvornicom prilikom prijema izbornog materijala, a kontrolni listić ubačen u sve kutije na posmatranim biračkim mestima. Dva odsto biračkih mesta u Srbiji nije pripremljeno u skladu sa propisanim procedurama i to uglavnom na jugu Srbije. Na pet odsto biračkih mesta nisu zabeležene u zapisnik sve aktivnosti o radu biračkog odbora i to širom Srbije. Prilikom otvaranja, na 12 odsto biračkih mesta nisu bili prisutni svi članovi stalnog sastava biračkog odbora. Najviše takvih slučajeva bilo je na jugu Srbije, ali i u Beogradu i Vojvodini, značajno više od proseka za Srbiju.

Ukupno 56 odsto biračkih mesta nije bilo dostupno za osobe sa invaliditetom što je za tri odsto manje u odnosu na prošlogodišnje parlamentarne izbore. Ovo je pozitivan pomak, ali u ovom trenutku nije moguće utvrditi da li je ovo rezultat napora izborne administracije da uredi biračka mesta u odnosu na zahteve organizacija koje zastupaju poštovanje prava osoba sa invaliditetom i veću pristupačnost za njih, ili se pak radi samo o slučajnosti.

Nepravilnosti poput nekontrolisanja ličnih isprava birača pre glasanja, nekorišćenja UV lampe i propagandne kampanje na manje od 50 metara od biračkih mesta, zabeležene su na jedan odsto biračkih mesta. Sve navedene nepravilnosti odnosile su se na izolovane slučajeve i nisu se mogle smatrati trendom.

PROCES GLASANJA

Na osnovu informacija sa uzorka, proces glasanja tokom izbornog dana je prolazio bez većih problema, uglavnom u skladu sa procedurama. Ukupan procenat biračkih mesta na kojima su evidentirane nepravilnosti koje mogu da utiču na tok glasanja iznosio je tri odsto.

U ovih tri odsto biračkih mesta ulaze nepravilnosti koje su se odnosile na glasanje bez ličnih dokumenata, nekorišćenje nevidljivog spreja, zatim vođenje kampanje u krugu manjem od 50 metara od biračkog mesta, kao i vođenje paralelnog spiska sa ličnim podacima građana. Tokom dana, na inicijativu biračkih odbora zabeležen je pozitivan trend koji se odnosi na smanjenje vođenja kampanje u krugu manjem od 50 metara od biračkog mesta i na kraju izbornog dana iznosio je manje od jednog procenta.

Nepravilnosti koje su do kraja dana bile zabeležene mogu da budu okarakterisane samo kao pojedinačni, izolovani slučajevi i ne mogu biti smatrane trendom.

CRTA posmatračka misija „Građani na straži” je na osnovu informacija dobijenih od mobilnih timova podnela tri krivične prijave zbog postojanja osnovane sumnje da je izvršeno krivično delo davanja i primanja mita u vezi sa glasanjem. Sve tri krivične prijave podnete su u vezi sa glasanjem na teritoriji Vojvodine (Temerin, Novi Sad i Beočin).

Takođe, CRTA posmatračkoj misiji „Građani na straži” tokom dana su se redovno javljali građani kako bi dostavili informacije o potencijalnim nepravilnostima. Mobilni tim posmatračke misije je po prijavi građana posetio biračka mesta broj 73 i 75 u Zemun polju i utvrdio da se vodi paralelna evidencija glasača van biračkog mesta, kao i da neovlašćeno lice uvodi birače da glasaju dajući im posebne hemijske olovke sa zelenim mastilom.

Posmatračka misija „Građani na straži” zabeležila je nekoliko pojedinačnih slučajeva u kojima birač nije mogao da glasa na biračkom mestu jer je uvidom u birački spisak utvrđeno da je neko već glasao umesto njega. Dva ovakva slučaja zabeležena su u Leskovcu i dva u Novom Sadu, i po jedan u Smederevu i Somboru. Biračima u Novom Sadu, Smederevu i Somboru, kao i biraču na jednom biračkom mestu u Leskovcu je zatim dozvoljeno da glasaju tako što su se potpisali na drugo mesto u biračkom spisku.

Bilo je prijavljeno i nekoliko slučajeva neuobičajno velikog broja prijavljenih za glasanje van biračkog mesta u Kovinu, Dolovu, Starčevu, Alibunaru, kao i na Savskom vencu u Beogradu.

Zabeležen je jedan slučaj fizičkog nasilja na biračkom mestu broj 16 u Leskovcu kada je aktivista jedne stranke napao predsednika biračkog odbora i naneo mu lakše povrede. Na lice mesta su došli policija i hitna pomoć. Na biračkom mestu broj 67 u Pančevu takođe je intervenisala policija zbog okupljanja ekstremističkih grupa ispred

biračkog mesta.

Građani koji imaju isteklu ličnu kartu su mogli da glasaju na ovim izborima samo uz potvrdu iz MUP-a da je proces izdavanje lične karte u toku. U Zaječaru, Alibunaru i Knjaževcu su vanredno otvorene policijske stanice radi izdavanja potvrda da je proces izdavanja nove lične karte u toku. Mobilni tim CRTA posmatračke misije potvrdio je da je u Alibunaru 50 osoba organizovano odvedeno od strane nepoznatih lica kako bi im bile izdate potvrde da su njihove lične karte u procesu izdavanja.

PROBLEMI SA BIRAČKIM SPISKOM NA DAN GLASANJA

Na 16 odsto biračkih mesta je bilo slučajeva gde su ljudi prijavljivali da su se nalazili u elektronskom biračkom spisku, a nisu bili nađeni u izvodu iz biračkog spiska. Međutim, ukupan broj birača na koje se odnosila ova nepravilnost iznosio je 0,2 odsto. Pored ovog problema posmatrači su izvestili sa dodatnih 11 odsto biračkih mesta da su postojali pojedini slučajevi gde birači nisu mogli da pronađu svoje ime u izvodu biračkog spiska što u zbiru ukazuje na pojedinačne probleme s biračkim spiskom na 27 odsto biračkih mesta u Srbiji. S tim u vezi ponovo ne može da se govori o problemu koji onemogućava veliki broj građana da ostvare svoje biračko pravo, već se radi o raširenosti problema na teritoriji Srbije. CRTA posmatračka misija „Građani na straži” ne može da tvrdi da li su birači pogrešili biračko mesto ili postoji problem s biračkim spiskom.

CRTA posmatračka misija je dobila više od 20 prijava od strane građana da su preminula lica upisana u birački spisak. Za neke od prijave su dostavljeni materijalni dokazi u vidu fotografija ličnih podataka birača u biračkom spisku i umrlice istog lica.

CRTA posmatračka misija „Građani na straži” nema potvrdu o tome da su preminula lica „glasala”, što znači da nije moguće utvrditi značajnije povrede izbornog zakona kao ni sistemskih nepravilnosti koje utiču na rezultat glasanja.

Svi ovi slučajevi nedvosmisleno ukazuju na manjkavosti biračkog spiska o čemu je CRTA posmatračka misija „Građani na straži” govorila nakon vanrednih parlamentarnih izbora 2016. godine i smatra da je ovaj problem neophodno dodatno istražiti i otkloniti.

Tokom izbornog dana, CRTA posmatračkoj misiji „Građani na straži” se javio određen broj građana koji žive u inostranstvu i imaju pravo glasa u Srbiji, koji su iskazali zabrinutost da bi činjenica da nisu u mogućnosti da ispune svoje glasačko pravo mogla biti zloupotrebljena tako da neko drugi glasa u njihovo ime.

PROCES ZATVARANJA BIRAČKIH MESTA I PREBROJAVANJE GLASOVA

Zatvaranje biračkih mesta nakon završetka glasanja na predsedničkim izborima u Srbiji prošlo je uglavnom u skladu sa propisanim procedurama. Zabeleženo je nekoliko slučajeva ozbiljnijih nepravilnosti, koje ne utiču na regularnost izbornog procesa.

Na dva odsto biračkih mesta zabeleženo je prisustvo birača nakon 20 časova, ali je na samo 2,9 odsto tih biračkih mesta dozvoljeno biračima da glasaju nakon 20 časova.

Na 1,3 odsto biračkih mesta u određenom periodu tokom procesa glasanja bila su prisutna neovlašćena lica. Na 1 odsto biračkih mesta (4 slučaja) bilo je zvaničnih prigovora biračkom odboru.

CRTA posmatrači nisu registrovali prisustvo policije na biračkim mestima, kao ni značajnije probleme sa procedurama zatvaranja biračkih mesta.

PRESEDNIČKI IZBORI 2017

ZATVARANJE BIRAČKIH MESTA

Biračka mesta na kojima je bilo birača nakon 20 časova

13%

Biračka mesta na kojima biračima koji su došli nakon 20 časova nije omogućeno da glasaju

10%

Biračka mesta na kojima su u nekom trenutku bila prisutna neovlašćena lica

1%

Biračka mesta gde je bila prisutna policija bez poziva predsednika biračkog odbora

0%

Biračka mesta na kojima je bilo zvaničnih prigovora podnetih na dan glasanja

1%

[FACEBOOK.COM/GRADJANINASTRAZI](https://www.facebook.com/GRADJANINASTRAZI)

[TWITTER.COM/NASTRAZI](https://twitter.com/NASTRAZI)

O CRTI

CRTA je organizacija civilnog društva koja zajedno sa građanima utiče na povećanje otvorenosti i odgovornosti institucija i javnih funkcionera kroz praćenje njihovog rada. U svom zalaganju za primenu koncepta odgovornog ponašanja u društvu CRTA razvija različite mehanizme za praćenje i procenu stepena otvorenosti institucija i odgovornosti nosilaca vlasti, pre svega kroz upotrebu novih tehnologija i inovativnih tehnoloških rešenja. CRTA istražuje i edukuje građane i donosiocce odluka o konceptu transparentnosti i odgovornosti, i zastupa njihovu primenu kao osnovnih vrednosti demokratskog društva.

Kroz svoju posmatračku misiju „Građani na straži“, CRTA je pratila vanredne parlamentarne izbore 2016. godine na osnovu međunarodnih standarda za posmatranje izbora. Naši nalazi dugoročnog posmatranja potvrđeni su i u finalnom izveštaju međunarodne posmatračke misije OEBS/ODIHR. Naše projekcije i rezultati na izborni dan potvrđeni su i zvaničnim rezultatima Republičke izborne komisije.

Za više informacija kontaktirajte: Jovanu Đurbabić 063/591025, jovana.djurbabic@crt.rs